

ETKİLİ İLETİŞİMİN SÖZSÜZ ADIMI OLAN BEDEN DİLİ VE TÜRKÇE EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ

Yıldız KOCASAVAŞ (*)

ÖZET

İletişim, bilginin kaynaktan alıcıya iletilmesi süreci olduğuna ve amaç, kaynağın gönderdiği iletinin alıcı tarafından alınarak çözümlenmesi ve bu şekilde ikisi arasında bir ortaklığın kurulabilmesi olduğuna göre, öğretmen, iyi bir iletişim uzmanı olmak zorundadır. Böylelikle, öğrenciyle arasında bir ortaklık kurulabilecektir. Konuşma, okuma, yazma, dinleme becerileri kazandırırken jest ve mimikleri dikkatlice ve bilinçli şekilde kullanan Türkçe öğretmeni, bunların yardımıyla öğrenciye daha kolay ulaşabilir, metinle daha rahatça ilişkiye girmesini sağlayabilir, dolayısıyla da dilimizi sevdirebilir.

Anahtar Sözcükler: *Beden Dili, Türkçe Öğretimi, Etkili İletişim.*

ABSTRACT

As the communication is the process of transmitting of knowledge from the source to the receiver by decoding it, and founding a partnership between the two, the teacher has to be a good communication specialist. Thus, there could be a partnership between the teacher and the student. The Turkish teacher who uses gestures and mimics carefully and consciously could access to their students easily while teaching speaking, reading, writing and listening skills, and enable them access the texts easily, thus make them love our language.

Key Words: *Body Language, Teaching Turkish, Effective Communication.*

* İÜ. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

O. Adalı'ya göre "İletişim, bir bilginin bir kaynaktan bir alıcıya iletilmesi süreci olup, amaç, kaynağın gönderdiği iletinin alıcı tarafından alınıp çözümlenmesi ve böylece ikisi arasında bir ortaklığın kurulabilmesidir. Dolayısıyla da insan yaşamını büyük ölçüde sarar (O. Adalı, 2003: 15)."

Alfred Korzybski "İnsanın yaratıları, başarıları simge kullanmayı bilmesinin sonucudur." der. S. Taşer "konuşmacı, söz simgelerinden başka simgeler de kullanır elbet; sözgelimi, seslendirdiği sözcüklerle ilgili olarak ya da sözcükleri desteklemek amacıyla değişik tonlara başvurabilir, sesinin perdesini ikide bir değiştirebilir, çeşitli hareketler, mimikler yapabilir; bir böyle, bir şöyle durabilir. Konuşmacının her yaptığını, her söylediğini dinleyici yorumlamak zorundadır. Kuşku yok ki, iletişimde yorumlama (deşifre) eylemi de şifreleme eylemi kadar önemlidir; aksi halde, anlam iletişim çizgisinden sapar, yok olup gider." görüşündedir (S. Taşer, 1996: 232).

Z. Selçuk, konuyla ilgili olarak "kişilerarası iletişim, sözlü ve sözsüz olmak üzere iki kategoride sınıflandırılmaktadır. Bunlardan sözsüz iletişimin gözlem sürecinde ayrı bir önemi vardır. Çünkü iletişimde sözel olmayan öğeler önemli bir yer tutmaktadır. İletişimde sözel kapsamın % 7-15, ses tonu ve niteliğinin % 30, duygusal yüz ifadelerinin ise % 55 oranında paya sahip olduğu genel bir bulgudur. Konuşma ya da yazı olmaksızın birtakım mesajların iletildiği sözsüz iletişimde insanların ne söyledikleri değil ne yaptıkları ön plana çıkmaktadır." demektedir (Z. Selçuk, 2000: 129).

C. Kavcar'ın ifadesiyle "İletişim aracı olan dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlar. Fakat dil insanların kullandığı herhangi bir araç değil, doğal bir araçtır. Dilin doğal bir araç olması, onu istediğimiz gibi kullanmamızı engeller. Çünkü her dilin kendisine ait bir yapısı, kanunları ve kuralları vardır. Fakat hiçbir dil, kendi yapısına ve kanunlarına ters düşen müdahaleleri kabul etmez ve bütün bu değişiklikler dil kuralları çerçevesinde olmak zorundadır.

Dil, gizli bir anlaşmalar sistemidir. Her milletin bireyleri bir varlığı, bir hareketi hep aynı kelime ile karşılamak için gizli anlaşmalar yapmış gibidirler. Bu anlaşmayı her millet, her kavim ayrı bir şekilde yapmış, böylece her kavmin ayrı bir dili olmuştur. Örneğin aynı varlığa Türkler su, Araplar mâ, İngilizler water demişlerdir (C. Kavcar, vd., 2003: 2)."

M. Özkan, vd., dilin doğuşunun bir bakıma kelimelerin doğuşu olduğunu belirterek şunları söyler: "Öyle ise dilin kökenini araştırmak, kelimelerin nasıl oluştuklarını araştırmak demektir. Bu bakımdan dilin kaynağı konusunda, üzerinde durulması gereken en temel noktalardan biri, kelimenin ne olduğu ve nasıl oluştuğu konusudur. Kelimeler, zihnimizde yarattığımız herhangi birşeyi açığa vurmak için kabullendiğimiz birer ses kalıbından ibarettir. Sesli anlaşmalar döneminde bu kalıplar nasıl oluşmuştur? İşte bu soruya cevap olmak ve dilin doğuşunu aydınlatmak üzere çeşitli varsayımlar ve görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlerin başlıcaları şunlardır:

1- Taklit Görüşü; 2- Ünlemleri Temel Alan Görüş; 3- İş Kuramı; 4- Jest ve Mimikleri Temel Alan Görüş; 5- Müziği Temel Alan Görüş.

Beden hareketlerini temel alan 4. kurama göre, insanlar kimi duygularını ifade edebilmek için çeşitli beden hareketleri yapmaktadırlar. Bu hareketlerin ağızda konuşma organlarına yansması ile kelimeler meydana gelmiştir. Örnek olarak, kızgınlık belirtisi olarak insanın hom hom yapmasından homurdamak, birşeyi üflerken püf püf yapmasından üflemek kelimelerinin çıkması gibi.

Adam Smith'e göre, insanlar ilk önce sessiz dil, vücut ve yüz işaretleri ile, yani jestlerle anlaşmaya çalışıyorlardı. Sonradan fikirler çoğalıp, konular işaretlerle anlatılamaz bir durum alınca, sözlü dil gelişti. Bu sözlerin anlamları ise bir uzlaşma ile belirtildi. Smith, böylece önce fiillerin, sonra da isimlerin konulduğuna inanmaktadır.

Jean Jacques Rousseau'ya göre ilk dil, tabiatın sesi idi. Ancak fikirler çoğalınca, insanlar ses kıvrımlarını arttırdılar ve buna jestleri de eklediler. Görünür şeyleri jestlerle, kulağa çarpabilir şeyleri de yansıma seslerle ifade ediyorlardı. Ancak, bu yansıma sesler yeterli olmayınca, boğumlanmış seslerle oluşan konuşmayı geliştirdiler.

Son dönemlerde yapılan karşılaştırmalı dilbilim çalışmaları, dillerin ortaklığı yönünde önemli veriler elde etmiştir. Buradan anlaşılıyor ki diller, büyük olasılıkla, bir kaynaktan çıktıktan sonra, giderek birbirlerinden uzaklaşmışlardır (M. Özkan, vd., 2001: 7-15)."

Dil tanımları arasında yer alan "mec. düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı: yazı dili. müzik dili" (TDK. *Türkçe Sözlük*, 2005: 526)'nden yola çıkarak beden dili için, bedeninin düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan bir anlatım aracı olarak kullanımıdır, denebilir.

"Kişilerle yüz yüze ilişkilerimizde beden dilinin çok önemli bir rolü vardır. Bu ilişkiler içinde hiçbir söz etmesek de bedenlerimiz konuşur, kuşkusuz bu algılamasını bilenler için geçerlidir. Yüz yüze bir iletişimin yapılandırılmasında ortalama olarak sözcüklerin, ses tonunun ve beden dilini oluşturan mimik ve jestlerin oynadığı rolün belirtisi olan yukarıdaki oranlar, kişiler arası ilişkilerin ve iletişim ortamının özelliklerine göre beden dilinin iletişimdeki rolünün önemli olduğunu ortaya koymaktadır (E. Altıntaş, D. Çamur, 2001: 50)."

Baltaş ve Baltas'a göre, "Araştırmalar sonucunda kişiye ve sosyal yapıya ait bilinç ve bu bilincin oluşturduğu düşüncenin, insanın yüz ifadesini etkilediği ortaya konmuştur. İnsanın düşüncesi, duygu ve yüz ifadeleri arasındaki doğrudan bağlantıyı engeller, etkiler ve yönlendirir.

Beden anlatımları ile ilgili bilimsel yaklaşımlar ilk olarak Charles Darwin'in 1872'de yayımlanan *İnsan ve Hayvanlarda Duyguların İfadesi* adlı kitabında bulunmaktadır. Daha sonra Wolf'ün araştırmasında (1945) beden hareketleri ile insanın iç dünyasının ilişkileri üzerinde durularak sonuçlar *Jestlerin Psikolojisi* (*The psychology of Gestures*) adlı eserde yayımlanmıştır. Aynı yıllarda

Birdjhistell de farklı sosyal geçmişi olan çeşitli kültürlerdeki insanların benzer duygularını benzer şekillerde aktardığına, ancak bu duyguların farklı koşulların etkisiyle oluşabileceği görüşüne varır.

C. Darwin'in beden dili konusunda başlattığı çalışmalar günümüze dek birçok araştırmacı tarafından sürdürülmüş olup ülkemizde de konuya ilişkin bilimsel çalışmalar yapılmıştır. 18. yy.da Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Marifetname* adlı eserinde beden davranışla ilişkileri konusunda açıklamalar vardır. Türkiye'de modern psikolojinin öncülerinden Mümtaz Turhan 1938-1966 yılları arasında bazı çalışmalar yapmış, 1968'de D. Cüceloğlu yüz ifadelerindeki duygusal anlatımları inceleyerek çalışmasını kültürlerarası farklılıkların araştırılması şeklinde geliştirmiştir. 1980'fi yıllarda Ayhan Lecompte yüz ifadeleri açısından klinik tanı üzerinde çalışmıştır. Bu çalışmaların hepsinde duygusal ifadelerin aktarılmasında ortak yüz ifadelerinin varlığı saptanmıştır.

Beden dilimizin en belirgin ve en kesin anlamları yüzümüzdedir. Bakar, güler, anlatırız, bazen de bakmaz, gülmez ama yine anlatırız. Bir yüzde yüzlerce anlam gizlidir (Baltaş ve Baltaş, 2006: 45-47).”

E. Altıntaş-D. Çamur'a göre “İnsan, toplumsal ve kültürel bir varlık olduğundan jest ve mimikler kültürelidir. Toplumsallaşma sürecinde öğrenilir, biçimlenir ve aktarılırlar. Bu nedenle, her kültürün bir jest ve mimikler birikimi vardır. Bu birikim bir toplumun kültürel seçimlerini yaptığı, değerlerini belirlediği, hiyerarşisini kurduğu ve onayladığı, yargılarını temellendirdiği bir örnek sayılabilir. Bu örnek, bireylere bir toplumun üyesi olarak bireysel tercihlerini, zevklerini, duyma ve düşünme biçimlerini yansıtabilecek seçenekler sunar.” Örnek olarak, Türk insanının sözlü bir iletiyi onaylarken başını öne doğru sallaması, ama aynı hareketi ‘hayır’ anlamında da yapması; ‘Tanrı korusun, olumsuz birşey olmasın’ diye kulağını tutup ağzını büzerek ses çıkarmayla birlikte tahtaya vurması -ki bu davranış Ortaasya Türkleri arasında da yaygın kullanılır- ve ‘aman kötü birşey olmasın da tahtaya vur!’ demesi hemen her ortamda yaygın kullanımlı davranışlardır. Bunların Türklere unutulmuş eski inanışların bir devamı, bir kalıntısı olduğu düşünülebilir. Ancak burada önemli olan, Türk kültüründeki jest ve mimiklerin birikimini, ortaklığını göstermesidir.

E. Altıntaş- D. Çamur'un ifadesiyle “Beden dili, bir toplumsal ve kültürel anlatım biçimi olduğu gibi, bireysel bir etkinliktir. Bu bakımdan belli bir kültüre, gruba ait oluşun göstergesi olduğu kadar, bir kişiliği de yansıtır ve bireyin jest ve mimiklerine kişiliği yansır. Bu kişiliğin bilinmesi ölçüsünde jest ve mimiklerin ileti boyutunu doğru kavramak olanağı artar.

JEST VE MİMİKLERİN SINIFLANDIRILMASI

Jest ve mimikler, esas ve ikincil olarak iki ana grupta sınıflandırılırlar. Esas jest ve mimikler kendi içinde üç alt gruba ayrılırlar.

Esas jest ve mimikler

Duygu ye düşünceleri destekleyen, onları somut hâle getiren hareketlerdir. Örneğin, birşeyi istediğimizi ya da onayladığımızı belirtmek için başımızı aşağı doğru sallamamız bu grupta yer alan jestlerdendir.

- 1) Anlatım jest ve mimikleri, özellikle yüz ifadelerinde ortaya çıkan, biyolojik ve psikolojik kökenli temel duyguları dile getiren hareketlerdir. Mutluluk, korku, öfke, şaşkınlık, üzüntü ve tiksinti duyguları ile ilgili bu hareketler, kökenleri bakımından evrenseldirler, tüm insanlarda doğuştan ortaklırlar. Ancak, toplumsallaşma sürecinde kültüre göre biçimlenir ve zenginleşerek bir ölçüde farklılaşırlar.
- 2) Toplumsal jestler ve mimikler, toplumsal özelliklere bağlı olarak gerçekleştirilenlerdir. Bireyin toplumsal konumu ve rolü gereği olarak yaptığı ve yapmak zorunda olduğu hareketlerdir. Yorgunluğa karşın misafire güler yüz takınmak, selamlaşmak, iş yerinde üstü girince toparlanmak, ayağa kalkmak, vb. gibi mimik ve jestler bu grupta yer alırlar.
- 3) Mimik jestler grubunda, tiyatro oyuncularının, pandomim sanatçıların oyun gereği olan hareketleri bulunur. Bir olayı anlatan şematik jestler ve belli bir işi, mesleği yapanların işle ilgili ortak teknik ve kod jestleri bunlar arasındadır.

İkincil jest ve mimikler

Çoğunluğu beden gereksinimleri ile ilgili olduğu için, toplumsal nitelikli olmayan bu tür hareketler, iletişim durumunda olunmadığında da ortaya çıkarlar. Esneme, hapşırma, öksürme, kaşınma, uzun süre ayakta durunca bacakları oynatma gibi hareketler buna örnektir. İletişimle ilgili olmasa da, ikincil jest ve mimikler kişi hakkında bilgi vericidirler. Gözleri yere dikmek, ayakların yerini değiştirmek, sürekli esnemek, yapılan konuşma ile ilgili düşünce ve duyguları yansıtırlar. Ayrıca, bu tür hareketlerin amaçlı olarak kullanılması, gösterilmesi onların esas jestlere dönüşmelerine yol açar (E. Altıntaş-D. Çamur, 2001: 50-52)."

Esas jest ve mimikler arasında 3. sırada yer alan mimik jestler grubundaki şematik jestleri, teorik ve kod jestleri öğretmenler tarafından da kullanılabilir. Nitekim L. Beyreli, vd. de beden dilinin mesaj aktarma gücünün daha iyi anlaşılması için sessiz sinema ve mim tiyatrosu adı verilen tamamen sözsüz, hareketlerle oynanan tiyatro türünün örnek gösterilebileceğini belirtir ve şöyle devam eder: "Bu örnekler beden dilinin sembolik kullanımlarıyla mesaj aktaran tipik örnekleri olup burada söz yoktur ama seyirci verilen mesajı anlayıp güler, hüzünlendir, heyecanlanır, duygulanır (L. Beyreli, vd., 2005: 151)."

Baltaş ve Baltaş (2006: 157-158)'a göre beden dili özellikleri, insan ilişkilerinin daha iyi kurulabilmesi ve çevrede olumlu izlenim yaratılabilmesi için 10 maddede toplanabilir. Bunlar:

- 1- **Göz ilişkisi:** İnsanların yüzüne bakanlar, bakmayanlardan daha çok hoşşa gider. İnsanlarla, onları rahatsız etmeyecek ölçüde, ancak mümkün olduğu kadar çok göz ilişkisi kurun.
- 2- **Yüz ifadesi:** Canlı olun. Mümkün olduğu kadar sıcak ve dostça tebessüm edin ve gülün. Yüzünüz, çevrenize olan ilginizi yansıtın. Donuk ve ifadesiz gözükmemekten kaçının.
- 3- **Baş hareketleri:** Karşınızdaki konuşurken sık sık başınızı hafifçe aşağı yukarı hareket ettirerek onu dinlediğinizi ve anladığınızı hissettirin. Söylenenleri kabul edip etmemeniz önemli değildir, sizinle konuşana "anlaşıldım" duygusu yaşatın. Başınızı hafif dik tutun.
- 4- **Jestler:** Çok aşırıya kaçmadan, jestlerinizi kullanın. Ellerinizi cebinizde tutmaktan ve kollarınızı kavuşturmaktan, ellerinizle ağzınızı örtmekten kaçının. Açık ve anlaşılır jestleri tercih edin.
- 5- **Postür (beden duruşu):** Ayaktaysanız, dik durun. Oturuyorsanız sandalye ve koltuğunuzu tam olarak doldurun ve arkanıza yaslanın. Birisiyle konuşurken ve birisi doğrudan sizinle konuşurken öne eğilin ve ilginizi gösterin.
- 6- **Yakınlık:** İnsanlara daima, onları rahatsız etmeyecek, mümkün olan en yakın mesafede durmaya gayret edin.
- 7- **Yöneliş:** Daima konuştuğunuz veya sizinle konuşan insana dönük durun. İki kişiyle konuşmaktan ziyade, bir grup oluşturuyorsanız, sizin için önemli olanların dışındakilere merkezinizi kapatmayın. Mümkün olduğu kadar çok kişiye merkezinizi açık tutun.
- 8- **Bedensel temas:** İnsanları tedirgin etmeden, mümkün olan her durumda bedensel teması kullanın. Özellikle sizden gençlerle, aynı cinsiyetten olanlarla, sizden daha alt statüde olanlarla bedensel temas kurmak için her fırsatı değerlendirin.
- 9- **Dış görünüş:** Grup normlarına, toplumsal rol ve statünüze uygun giyinin. Giyiminize mümkün olduğunca renk katın. Kadınlar erkeklerden daha çok renk kullanabilir. Saç ve el bakımına özen gösterin. Kendinize gösterdiğiniz özen, kendinize verdiğiniz değerin ifadesidir. Günlük traşını olmamış bir erkek, bıraktığı olumsuz izlenimle ilgili başka bir neden aramamalıdır.
- 10- **Konuşmanın sözel özellikleri:** Çok fazla ve çok hızlı konuşmaktan kaçının. Bir topluluk içinde dinlediğinize yaklaşık eşit miktarda konuşmaya gayret edin. Sesinizin yüksekliğini ve tonunu, bulunduğunuz çevreye göre ayarlayın.

Yukarıda ayrıntılı şekilde geçen beden hareketlerini Z. Selçuk'a göre, "sınıf ortamına taşıdığında bir öğretmenin iletişim tarzı, benlik algısı, öğrencilere karşı tutumları vb. gibi konularda bilgi sağlanabilir. Öğretmenin sınıf içindeki duruşu, sakar ya da becerikli oluşu, ellerini nasıl kullandığı, sesiyle hareketleri arasındaki uyum, hareketli veya yavaş oluşu, sakin veya sinirli oluşu hep beden hareketleri ve jestlerle ilgilidir.

Öğretmenlerin ders anlatırlarken elleriyle havada resimler çizmeleri, okuma yazma öğretirken harfleri havada çizmeleri, bazı nesnelere imgesel olarak yerleştirmeleri, "hepiniz gelin" anlamında eliyle ve koluyla işaret etmeleri " (Z. Selçuk, 2000: 133-134), derse kalkmak için öğrencilerin parmağını veya elini kaldırması, öğretmenin ise eliyle veya başıyla onaylayıp izin verdiğini göstermesi; metnin işlenişi esnasında anlaşılması için bazı bedensel hareketlerin yapılması (eliyle birtakım işaretlerin gösterilmesi, resim ve şekillerin çizilmesi vb. gibi) veya vurgulamayla anlatım da diğer bazı beden hareketleri ve jestler arasında sıralanabilir. "Bütün bu hareketler öğretmenin davranışlarıyla ilgili ipuçları verebilmektedir. Sözgelisi, bir öğretmen huzursuz bir şekilde yerinde duramıyorsa, otururken dizini sallıyorsa, parmaklarıyla masayı tıkrıdattıyorsa, ayaklarını yere vuruyorsa, elindeki bozuk paralarla, kalemle ya da kağıtlarla oynuyorsa onun sinirli olduğuna ilişkin bir yargı geliştirilebilir." (Z. Selçuk, 2000: 133-134).

Sözsüz iletişimin aracı beden dilinin Türk şiirinde de yansımaları bulunmaktadır. Bunlar; küskünlük ifadesi olan somurtup oturmak, ilgi ve yakınlık belirtisi kolunu diğerinin boynuna atmak, hüznün sîmaya yansımaları olan durgunluk, inanmazlık belirtisi olan derin derin bakmak vb. gibi davranışlardır. Örnek¹ olarak;

...
Somudup oturma darıl da git
 Bizi ihtiyâra şikâyet it
 Beni istemekte olan yiğit
 Daha şanlıdır daha anlıdır

(Cem Dilçin, 1992:36 --Muallim Naci-)

Ne devrân muvâfık ne tâlî' mûsâ'id
Kolun boynuma salmaz ol sîm-sâ'id

(Cem Dilçin, 1992:34 --Bâkî-)

...
Sindi sîmâsına akşam hüznü.
 Böyle yastıkda görenler yüzünü,
 AVutururken uzun sözlerle,
 O susup baktı derin gözlerle.

(Cem Dilçin, 1992: 26 -Necâti-)

¹ Şiir örnekleri Cem Dilçin (1992). *Örnekle Türk Şiir Bilgisi'nden alınmıştır.*

Türkçe eğitim ve öğretiminde de (gerek yabancılara, gerekse ilköğretimin 1. basamağından itibaren her aşamadaki öğrencilerimize) konuşma, ses tonu ve niteliğinin yanı sıra, beden dilini oluşturan mimik ve jestlerin önemi yadsınamayacak bir gerçektir. Konuşma, okuma, yazma, dinleme becerileri kazandırırken jest ve mimikleri dikkatlice ve bilinçli olarak kullanan Türkçe öğretmeni, bunların yardımıyla öğrenciye daha kolay ulaşabilir, metinle daha rahatça ilişkiye girmesini sağlayabilir, okuma ve yazmayı dolayısıyla da dilimizi sevdirebilir.

Diğer tüm derslerin öğretmenlerinde olduğu gibi Türkçe öğretmeni, öğrencilerle göz teması kurmalı, dersin bir sanat dersi olduğunu unutmayıp sanatçıyla temasa getirmede yüz ifadelerinin mümkün olduğunca canlı olmasına dikkat etmeli, donuk ve ifadesiz gözükmekten kaçınmalıdır. Konunun aktarılması esnasında sınıfa arkasını dönmemeli, tahtada iken bile hafif yan durarak göz temasını sürdürmelidir. Gereğinden çok ve hızlı konuşmaktan kaçınmalı, doğru telaffuz için vurgu ve tonlamaya dikkat etmelidir. Diyelim ki bir hikâye okundu ve sonucun öğrencilerce oluşturulması isteniyor. Sınıftaki sıralar bir halka oluşturmaya uygun oturma düzenine getirilerek el ele tutuşulabilir, her öğrenciden bir cümle kurarak hikâyenin tamamlanmasının yanı sıra, dostça ve sıcak bir ortam gerçekleştirilebilir. Böylelikle iyi anlaşılamayan öğrenciler arasında bile bir yakınlık oluşturulabilir.

Türkçe öğretmeni, aynı zamanda iyi bir iletişim uzmanı olmalıdır. Dolayısıyla, gerek öğretmen adaylarımızın, gerekse geleceğimizin mimarları olacak bütün öğrencilerimizin iletişim becerilerini geliştirmek için yazılı ve sözlü anlatım derslerinde beden dili konusuna gereken önem verilmeli, konular uygulamalarla, ilgili materyallerle (Türkçe'nin yetkin dil ve edebiyat ürünlerinin seslendirildiği, görüntülendiği—kaset, film, slayt ve ed'lerle)—desteklenmelidir. Konuya kültürlerarası iletişim odaklı yaklaşan B. Erişkon Cangil, çalışma alanının yabancı dil olması durumunda sözsüz dilin daha da önem kazandığını, yabancı dil öğretimi için hazırlanan ders malzemelerinde de kültürlerarası iletişimin doğru kurulabilmesi için öğretilen dilin sözsüz iletişim kodlarının da aktarılabileceği bir düzenlemeye, dolayısıyla da malzemeye ihtiyaç olduğunu ifade eder (B. Erişkon Cangil; 2004:75).

Ders kitaplarında sözlü ve sözsüz iletişimin geliştirilmesine yönelik araştırmalara fazla yer verilmemektedir. Halbuki, gözlemlerimize göre biriyle karşılaşıldığında, selamlaşma esnasında -öğrencilerimizi bir yana bırakınız, erişkinlerde bile- nasıl davranılması gerektiği konusunda yeterli eğitimin alınmadığı gözlenmektedir. "İlk intibalar önemlidir" görüşünden hareketle biri veya birileriyle tanıştığında ne söyleyip nasıl hareket etmesi gerektiğini bilmeyen insanımızın bu eksikliği Türkçe yazılı ve sözlü anlatım derslerinde ilgili metin çalışmaları ve uygulamalarla pekala giderilebilir. Yine yer ve yön tarif gibi basit anlatımlarda ne gibi yollar takip edeceği Türkçe derslerinde (el-kol hareketleriyle anlatım vb.) bu tür çalışmaların bir devamı niteliğinde aktarılacak konular arasındadır. O halde, Türkçe ders kitaplarında yalnızca yazılı anlatımı değil

sözlü ve sözsüz anlatımı da içeren dil becerilerine yer verilmelidir. Çünkü, doğru ve etkili iletişimde Türkçe derslerinin payı büyüktür.

KAYNAKÇA

- Adalı, Oya (2003). *Anlamak ve Anlatmak*, İstanbul, Pan Yayınları.
- Altıntaş, Ersin-Devrim Çamur (2001). *Sözsüz İletişim ve Beden Dili*, Ankara, Nobel Yayınları.
- Baltaş, Zuhâl- Acar Baltaş (2006). *Bedenin Dili*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Beyrelî, Latif-Zerrin Çetindağ-Ayşegül Celepoğlu (2005). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara, Pegem A Yayınları.
- Dilçin, Cem (1992). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erişkon Cangil, Binnur (2004). "Beden Dili ve Kültürlerarası İletişim", İstanbul Üniversitesi HAYEF Dergisi, Eylül 2004, s. 69-78.
- Kavcar, Cahit-Ferhan Oğuzkan-Özlem Aksoy (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara, Anı Yayınları.
- Özkan, Mustafa-Osman Esin-Hatice Tören (2001). *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Selçuk, Ziya (2000). *Okul Deneyimi ve Uygulama*, Ankara, Nobel Yayınları.
- Taşer, Suat (1996). *Konuşma Eğitimi*, İstanbul, Papirüs Yayınları.
- TDK. *Türkçe Sözlük* (2005). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.